

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐՈՒՄՆԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՍԱՆ ՄԻՋՈՑ

Շուկայական տնտեսության պայմաններում բաժնետիրական ընկերությունների գործունեության բարելավման գործում զգալի դերակատարում ունեն սոցիալական ներդրումները: Վերջին տարիներին բիզնեսի սոցիալական պատասխանատվության հարցը հատկապես ակտուալ է դարձել՝ պայմանավորված ազգաբնակչության սոցիալական անկայուն վիճակով: Այս պայմաններում ավելի մեծ նշանակություն են ձեռք բերում բիզնեսի սոցիալական ծրագրերը, որոնք չպետք է սահմանափակվեն միայն տնտեսական նպատակներով: Ընկերությունները պետք է հաշվի առնեն աշխատակիցների, սպառողների և տեղական համայնքի վրա իրենց գործունեության սոցիալական ազդեցությունը, ինչպես նաև նպաստեն ամբողջ հասարակության սոցիալական նպատակների իրագործմանը:

Բիզնեսի սոցիալական պատասխանատվության կարևորությունն ընդգծվել է նաև ԱՄՆ-ում 1930թ. Ռոբերտ Վուդի կողմից մշակված *կառավարման սոցիալ-մոտիվացիոն մոդելում*¹: Համաձայն այս մոդելի՝ ընկերությունների սոցիալական պատասխանատվության կարևորագույն բնութագրիչներից է հանդիսանում նրանց գիտակցված և նպատակաուղղված մասնակցությունն իրենց աշխատակիցների, ընկերության շրջակայքում բնակվող մարդկանց, պետության և հասարակության առջև ծառացած բարդ սոցիալական հիմնախնդիրների լուծմանը, ինչը հիմնականում իրականացվում է սոցիալական ներդրումների միջոցով: Սոցիալական ներդրումները՝ մարդկանց նյութական, հոգևոր և սոցիալական պահանջմունքների բավարարման միջոցով եկամտի ստացման և մարդկանց կենսամակարդակի ու կյանքի որակի բարձրացման նպատակով կամավոր ներդրումներ են սոցիալական ոլորտի օբյեկտներում: Հասարակության անդամների կենսամակարդակը որոշվում է *մեկ շնչի հաշվով դրամական եկամուտներով*, որոնք պայմանավորված են աշխատողների աշխատավարձի մակարդակով, սոցիալական վճարումների և արտոնությունների մեծությամբ, հարկերի մակարդակով, սպառողական գների ինդեքսով, ինֆլյացիայի մակարդակով, բնակարանային ապահովվածությամբ, անվճար սոցիալական ծառայությունների քանակությամբ (կրթություն, առողջապահություն, մշակութային, կենցաղային և կոմունալ սպասարկում), ազգաբնակչության ծախսերի կառուցվածքով և գործազրկության մակարդակով: Սոցիալական ներդրումները կոչված են բարձրացնելու ազգաբնակչության կյանքի որակը: Սոցիալական ներդրումների շարքին են դասվում հովանավորությունը և կորպորատիվ բարեգործությունը, հոգաբարձությունը, տեղական համայնքի և իշխանական կառույցների հետ փոխգործակցությունը, կորպորատիվ գործընկերային ծրագրերը և այլն:

Համաշխարհային տնտեսական պրակտիկայում հայտնի են սոցիալական ներդրումների իրականացման հետևյալ հիմնական ուղղությունները².

1. ընկերության աշխատակիցների զարգացում (վերապատրաստումներ, որակավորման բարձրացում և այլն),
2. աշխատակիցների առողջության և աշխատանքի պահպանում,
3. բնապահպանական գործունեություն և ռեսուրսախնայում,
4. բարեխիղճ գործարար պրակտիկայի պահպանում,
5. համայնքների զարգացում,
6. արհմիությունների դերի բարձրացում և այլն:

Սոցիալական ներդրումների իրականացումը, հատկապես, հրատապ խնդիր է անցումային շրջանում գտնվող երկրների համար: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է բնակչության ցածր

¹ <http://www.utmn.ru/docs/9031.pdf>

² Балацкий Е., Социальные инвестиции компаний: Закономерности и парадоксы, Экономист, N1, 2005г., с. 74.

կենսամակարդակով և սոցիալական բազմաթիվ հիմնախնդիրների առկայությամբ: Եվ պատահական չէ, որ սոցիալական ներդրումների իրականացմամբ ավելի շատ շահագրգռված են այն ընկերությունները, որոնց սեփականատերերի կազմում ընդգրկված են նաև աշխատակիցները: Քանի որ սոցիալական ներդրումները նպաստում են արտադրողականության բարձրացմանը և, միաժամանակ, հանդիսանում են ընկերությանն աշխատակիցների նվիրվածության երաշխիք, ապա այս տեսակի ներդրումների խթանումն օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է թե՛ ընկերությունների գործունեության բարելավման, և թե՛ երկրի տնտեսության զարգացման համար: Որպես սոցիալական ներդրումների իրականացման վրա ազդող հիմնական գործոններ կարող ենք նշել օրենսդրական դաշտը, գործատուների կողմից իրենց սոցիալական գործառնությունների և պարտավորությունների կատարման աստիճանը, գործարարության սոցիալական դերի վերաբերյալ հասարակության կարծիքը, կորպորատիվ սոցիալական ծրագրերի իրականացման համար անհրաժեշտ մեթոդների և որակյալ մասնագետների առկայությունը, ոչ առևտրային կազմակերպությունների գործունեության ակտիվությունը և այլն:

Ընդհանուր առմամբ, սոցիալական ներդրումները հանդես են գալիս որպես այնպիսի վնասների փոխհատուցման մեխանիզմներ, որոնցով հողի է ընկերության գործունեությունն իր աշխատակիցների և բնակչության համար: Բացի այդ, կարևոր ենք համարում նաև նշել, որ տնտեսության տարբեր ճյուղերում պահանջվող սոցիալական ներդրումների ծավալները կարող են լինել տարբեր: Այսպես, տնտեսության «ծանր» ճյուղերին պատկանող ընկերություններն իրենց աշխատակիցների սոցիալական խնդիրները հոգալուց բացի ստիպված են իրականացնել նաև բնապահպանական և այլ ծախսեր (համեմատության համար կարող ենք նշել քիմիական արդյունաբերությունը և բանկային ոլորտը):

Բիզնեսի սոցիալական պատասխանատվության բարձրացման պայմաններում ընկերությունների կառավարման համակարգի հիմնական բաղադրիչներն են հանդիսանում¹.

1. ինովացիոն գործունեության խթանումը,
2. արտադրանքի որակի վերահսկողությունը,
3. ֆինանսական, սոցիալական և տնտեսական կայունության ապահովումը,
4. արտադրական ծախսերի օպտիմալ մակարդակի պահպանումը,
5. սպառողների պահանջների բավարարումը,
6. մարքեթինգային հետազոտությունների արդյունքների վերահսկողությունը,
7. սոցիալապես կողմնորոշված բիզնես միջավայրի ստեղծումը,
8. սոցիալական բրենդի և ենթակառուցվածքի ստեղծումը,
9. աշխատակիցների սոցիալական պահանջմունքների բավարարումը,
10. կորպորատիվ սոցիալական ծրագրերի մշակումը և իրագործումը,
11. գովազդային նպատակներով լրատվամիջոցների օգտագործումը,
12. կորպորատիվ մշակույթի ներմուծումը և այլն:

Ինչպես հայտնի է, ընկերությունների և հասարակության միջև հարաբերությունների կառուցման հիմնական միջոցներն են հանդիսանում.

• **Բարեգործությունը:** Բարեգործական միջոցառումները կարևոր նշանակություն ունեն ինչպես հասարակության անդամների, այնպես էլ ընկերությունների համար: Բարեգործական միջոցառումներում ներդրումների իրականացման համար անհրաժեշտ միջոցները կարող են ստացվել անմիջապես ընկերությունից կամ օգնության ներգրավման և աշխատակիցների կամավոր մուծումների հաշվին: Հասարակության զարգացմանն ուղղված նախագծերի օգտին աշխատակիցների կամավոր գործողությունները բարձրացնում են ընկերությանն աշխատակիցների նվիրվածության մակարդակը և կարող են նպաստել նրանց անձնական զարգացմանը:

• **Սոցիալական բնույթի ներդրումները:** Ինչպես հայտնի է, ընկերություններն աջակցում են կրթության ոլորտի և սոցիալական հիմնախնդիրների (օրինակ՝ գործազրկության, մեկուսացվածության, անօթևանության և այլն) հաղթահարմանը, հաճախ կառավարական և ոչ կառավարական կազմակերպությունների հետ համատեղ:

¹ <http://rudocs.exdat.com/docs/index-270375.html>

• **Գործընկերությունները:** Ընկերությունները հասարակության մեջ ավանդ են ներդնում մասնաշաղկապի գործունեության անմիջական աջակցության միջոցով, որը նպաստում է նրանց տնտեսական գործունեության հաջողություններին, այդ թվում՝ որոշակի նպատակային նախագծերի հետ կապված:

• **Քիզնեսի կազմակերպումը:** Եվ վերջապես, ամենակարևորը՝ ընկերություններն ավանդ են ներդնում հասարակության զարգացման մեջ իրենց հիմնական խնդրի՝ հասարակությանն անհրաժեշտ ապրանքների և ծառայությունների առաջարկման միջոցով, որոնք ստացվում են ընկերությունների արդյունավետ, էթիկական կանոններին համապատասխանող և բոլոր շահագրգիռ կողմերի շահերը հաշվի առնող ու հավասարակշռող գործունեության իրականացման արդյունքում:

Անշուշտ, կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվության իրականացումը ընկերությունների համար ստեղծում է որոշակի առավելություններ, որոնք ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 1

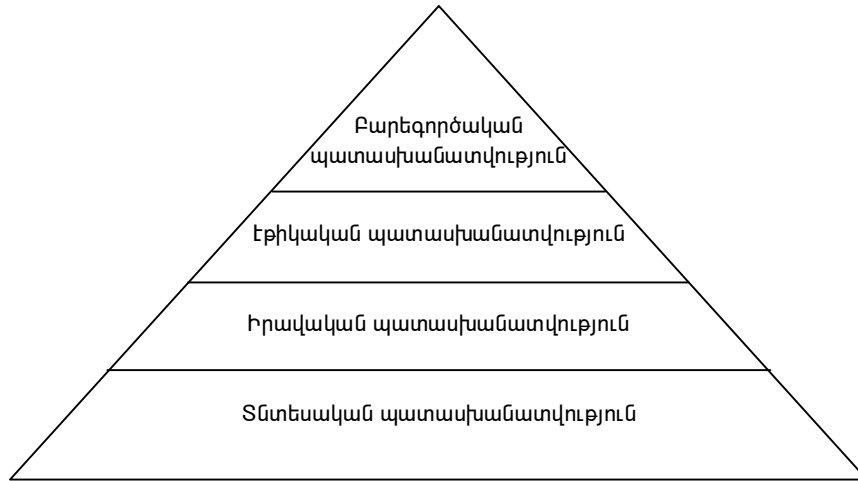
Կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվության իրականացման առավելությունները¹

Առավելությունը	Արդյունքը
Իմիջի ձևավորումը և հեղինակության բարձրացումը	Պահպանում է հաճախորդների խումբը և բարձրացնում է ընկերության եկամտաբերության աճի տեմպերը
Աշխատանքների (ծառայությունների) որակի բարձրացումը և տեխնիկական նորամուծությունների ներդրումը	Մեծացնում է հաճախորդների նվիրվածությունը
Ընկերության հուսալիության և պատասխանատվության մասին իրազեկումը	Մեծացնում է գործընկերների վստահությունը և աշխատակիցների նվիրվածությունը
Տեղեկատվական թափանցիկությունը	Մեծացնում է վարկային ռեսուրսների մատչելիությունը
Կորպորատիվ կառավարման սկզբունքների պահպանումը	Մեծացնում է կապիտալի մատչելիությունը և ներդրումների ծավալները, ռիսկերի կրճատման հետևանքով նվազում են կապիտալի ներգրավման ծախսերը
Կառավարման համակարգերի արդիականացումը և ռեսուրսների օգտագործման հանդեպ ներքին վերահսկողության իրականացումը	Կանոնակարգում է քիզնես-գործընթացները և ապահովում է գործառնական արդյունավետության աճը
Սոցիալ-էկոլոգիական աուդիտի իրականացումը և նրա հիման վրա քիզնես-գործընթացների կարգավորումը	Նվազեցնում է ռիսկերը և նպաստում է գործարար ակտիվության աճին
Շահագրգիռ կողմերի հետ երկխոսությունը և խնդիրների յուրաժանանակ լուծումը	Զարգացնում է պահպանում է մտավոր կապիտալը
Պարբերական սոցիալական հաշվետվությունները և քիզնեսի թափանցիկությունը	Որոշում է քիզնեսի իրական արժեքը

Ինչպես տեսնում ենք, կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվության իրականացումը ընկերությունների համար իսկապես ստեղծում է մի շարք առավելություններ, որոնք կարող են էապես բարելավել ընկերությունների գործունեությունը և նպաստել նրանց հետագա զարգացմանը:

Ընկերությունների սոցիալական պատասխանատվության կարևորությանն անդրադարձել է մասնաշաղկապի հայտնի սոցիալական պատասխանատվության բուրգի միջոցով, որը ներկայացված է ստորև:

¹ А.В. Бусыгин, Эффективный менеджмент: Учебное пособие.-М.:ИНФРА-М, 2007, с. 106.

Ա. Կերուլի սոցիալական պատասխանատվության բուրգը¹

Ա. Կերուլը կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվությունը ներկայացրել է բուրգի տեսքով, որի մակարդակներն են հանդիսանում բիզնեսի **տնտեսական, իրավական, էթիկական և բարեգործական** պատասխանատվությունները: Բուրգի հիմքում ընկած տնտեսական պատասխանատվությունը կապված է ընկերության կողմից ապրանքների և ծառայությունների արտադրության, սպառողների պահանջմունքների բավարարման և դրա հիման վրա եկամտի ստացման հետ: Իրավական պատասխանատվությունը ենթադրում է բիզնեսի օրինապահության անհրաժեշտություն: Էթիկական պատասխանատվությունը կապված է ընկերության կողմից այնպիսի գործունեության իրականացման հետ, որը համահունչ է ընդունված բարոյական նորմերի վրա հիմնված հասարակության սպասումներին: Բարեգործական պատասխանատվությունը ենթադրում է հասարակության բարեկեցության բարձրացում, սոցիալական ծրագրերի իրագործմանն ընկերության կամավոր մասնակցություն:

Հասկանալի է, որ սոցիալական ներդրումների իրականացումը Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս նույնպես հրատապ խնդիր է և, բարեբախտաբար, մեր երկրում կան սոցիալապես պատասխանատու վարքագիծ դրսևորող մի շարք ընկերություններ (*Viva Cell-MTS, Orange Armenia, Beeline Armenia, Multi Group, Grand Holding և այլն*), որոնք տարիների ընթացքում իրականացրել են բազմաթիվ բարեգործական ծրագրեր: Հուսանք, որ նշված ընկերությունների փորձը օրինակ կծառայի մասնաշաղկապի ընկերությունների համար:

Այժմ անդրադառնանք մասնավորեցված ընկերությունների կողմից ստանձնված սոցիալական պարտավորությունների իրականացմանը՝ ստորև բերված աղյուսակի միջոցով:

Աղյուսակ 2

ՀՀ-ում մասնավորեցված ընկերությունների սոցիալական պարտավորությունների իրականացման արդյունքները (2008-2013թթ.)²

Անվանումը	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Պարտավորություններ ստանձնած գնորդների քանակը	89	62	38	25	13	15
Նախատեսված աշխատատեղերի թիվը	4289	1150	1150	2694	357	91
Պարտավորությունները փաստացի իրականացրած գնորդների քանակը	74	46	30	18	5	8
Փաստացի ապահովված աշխատատեղերի թիվը	3171	1547	1124	459	84	32

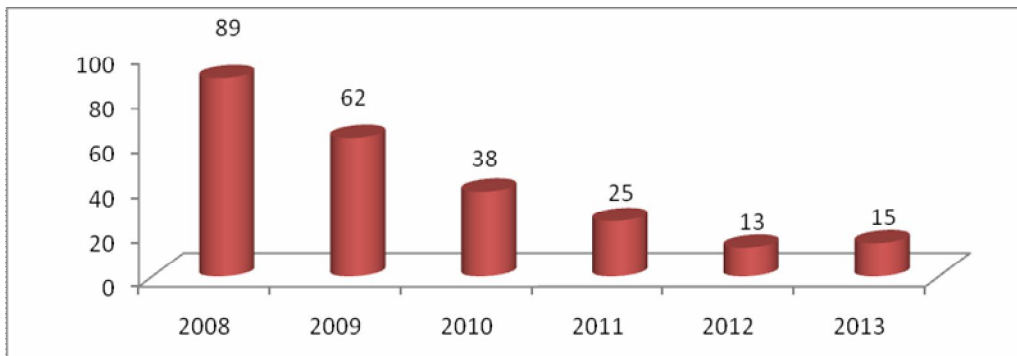
¹ <http://www.rae.ru/monographs/139-4586>

² Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Պետական գույքի կառավարման վարչության 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013թթ. գործունեության հաշվետվությունները:

Վերոբերյալ աղյուսակի տվյալները վկայում են, որ 2013թ. 2008թ. համեմատությամբ նախատեսված աշխատատեղերի թիվը նվազել է 4168-ով, իսկ փաստացի ապահովված աշխատատեղերի թիվը՝ 3139-ով: Պարտավորություններ ստանձնած գնորդների քանակը նույնպես նվազել է 74-ով, իսկ պարտավորությունները փաստացի իրականացրած գնորդների քանակը՝ 66-ով: Միաժամանակ, կարևոր ենք համարում նշել, 2008թ. 89 գնորդներից միայն 74 են ժամանակին կատարել իրենց սոցիալական պարտավորությունները (15-ը թերացել են): Իսկ 2013թ. 15 գնորդներից իրենց սոցիալական պարտավորությունները ժամանակին են կատարել 8-ը (թերացել են 7-ը): Ինչպես տեսնում ենք, 2013թ. 2008թ. համեմատությամբ իրենց սոցիալական պարտավորությունները ժամանակին չկատարած գնորդների քանակը նվազել է 8-ով: Սոցիալական պարտավորությունները ժամանակին չկատարած գնորդների թվաքանակի կրճատման մասին են վկայում նաև ստորև բերված գծապատկերները:

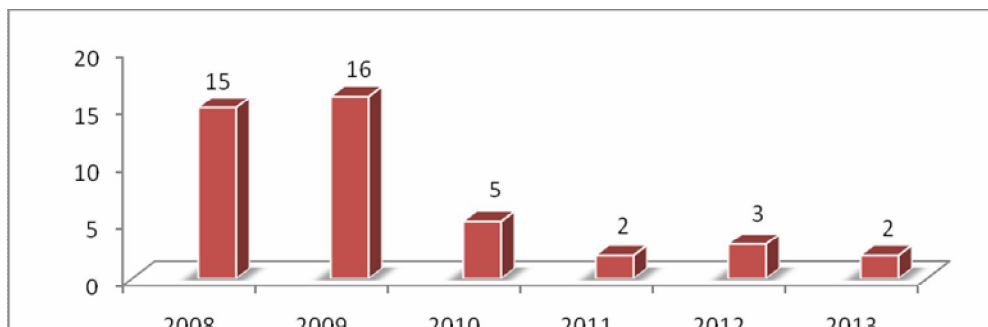
Գծապատկեր 2

Հայաստանի Հանրապետությունում մասնավորեցման պայմանագրով պարտավորություններ ստանձնած գնորդների քանակը (2008-2013թթ.)¹

Գծապատկեր 3

Հայաստանի Հանրապետությունում պարտավորությունները փաստացի չիրականացրած գնորդների² քանակը (2008-2013թթ.)³

Հասկանալի է, որ սոցիալական պարտավորությունների կատարումից խուսափող ընկերությունների թվաքանակի կրճատումը կարևոր նշանակություն ունի ՀՀ տնտեսության զարգացման

¹ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Պետական գույքի կառավարման վարչության 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013թթ. գործունեության հաշվետվությունները:

² Այստեղ ընդգրկված չեն այն գնորդները, որոնց կողմից ստանձնած պայմանագրային պարտավորությունների կատարման ժամկետը դեռ չի լրացել:

³ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Պետական գույքի կառավարման վարչության 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013թթ. գործունեության հաշվետվությունները:

համար: Եվ քանի որ սոցիալական ներդրումներն իրենց բազմաբնույթ դրական ազդեցությունից բացի կարող են նպաստել նաև բաժնետիրական ընկերությունների դրական գործարար համբավի ձևավորմանը, ապա արդյունավետ ենք համարում ԲԸ-ների կողմից ներդրումային քաղաքականության մշակման ժամանակ պատշաճ ուշադրություն դարձվի նաև այս տեսակի ներդրումներին:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ կարող ենք առաջարկել բաժնետիրական ընկերությունների գործունեության բարելավման հետևյալ ուղիները.

1. Արդյունավետ սոցիալական ծրագրերի մշակում և իրագործում:
2. Աշխատակիցների մասնագիտական որակավորման բարձրացում:
3. Աշխատակիցների սոցիալական պահանջմունքների հնարավորինս բավարարում:
4. Սպառողների պահանջմունքների բավարարում:
5. Արհմիությունների հետ համագործակցության ակտիվացում:
6. Բնապահպանական միջոցառումների իրականացում:
7. Արտասահմանյան երկրների սոցիալական ոլորտի կայուն զարգացման առաջատար փորձի ուսումնասիրություն և աստիճանական ներմուծում:

Այսպիսով, ՀՀ-ում գործող բաժնետիրական ընկերությունների մեծամասնության համար կարևորվում է սոցիալական ներդրումների իրականացումը, որը կարող է նպաստել ինչպես նրանց գործունեության որոշակի բարելավմանը, այնպես էլ ՀՀ տնտեսության զարգացմանը:

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐՈՒՄՆԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎԱՆ ՄԻՋՈՑ

ԱՐՄԻՆԵ ԶԱԽԱՐՅԱՆ, տ. գ. ք.

ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային
կենտրոնի դասախոս

Համառոտագիր

Սույն հոդվածը նվիրված է ՀՀ-ում սոցիալական ներդրումների միջոցով բաժնետիրական ընկերությունների գործունեության բարելավման հիմնախնդրին: Հաշվի առնելով բաժնետիրական ընկերությունների մեծամասնությունում առկա գործունեության բարելավման հիմնախնդիրը, հոդվածում փորձ է արվել բացահայտել այն հիմնական գործոնները, որոնք կարող են նպաստել բաժնետիրական ընկերություններում սոցիալական ներդրումների արդյունավետության բարձրացմանը: Հատուկ ուշադրություն է հատկացվել կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվության իրականացմանը:

Քանի որ բաժնետիրական ընկերությունների մեծամասնության գործունեության բարելավման համար սոցիալական ներդրումների իրականացումն ունի ռազմավարական նշանակություն, ապա վերջինս պետք է գտնվի բաժնետիրական ընկերությունների և պետության մշտական ուշադրության կենտրոնում:

Բանալի բառեր. սոցիալական ներդրումներ, բաժնետիրական ընկերություններ, սոցիալական պատասխանատվություն, գործունեության բարելավում, արդյունավետություն, տնտեսություն, պետություն, հասարակություն:

СОЦИАЛЬНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ КАК СРЕДСТВО УЛУЧШЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ

АРМИНЕ ЗАКАРЯН, к.э.н.

преподаватель Международного
научно-образовательного центра НАН РА

Аннотация

Настоящая статья посвящена проблеме улучшения деятельности акционерных обществ в РА посредством социальных инвестиций. Учитывая наличие проблемы улучшения деятельности в большинстве акционерных обществ, в статье сделана попытка выявить основные факторы, способствующие повышению эффективности социальных инвестиций в акционерных обществах. Особое внимание уделено осуществлению корпоративной социальной ответственности.

Так как социальные инвестиции имеют стратегическое значение для улучшения деятельности большинства акционерных обществ РА, то они должны постоянно находиться в центре внимания как акционерных обществ, так и государства.

Ключевые слова: социальные инвестиции, акционерные общества, социальная ответственность, улучшение деятельности, эффективность, экономика, государство, общество.

SOCIAL INVESTMENTS AS A MEAN TO IMPROVE THE PERFORMANCE OF JOINT-STOCK COMPANIES

ARMINE ZAKHARYAN, Candidate of Sciences (Economics)

Lecturer
International Scientific - Educational Center
National Academy of Sciences
Republic of Armenia

Abstract

The article presents the issues on improving performance of the joint-stock companies in the Republic of Armenia through social investments. Taking into account the issue of improving the performance of the majority of joint-stock companies, the article attempts to identify those main factors that could increase the efficiency of social investments made by companies. A special attention is paid to implementing effective corporate social responsibility.

Since social investments are of strategic importance to improving the performance of the majority of joint-stock companies, these investments need to be of a constant concern to joint-stock companies and the government

Keywords: social investments, joint-stock companies, social responsibility, improvement of performance, efficiency, economy, state, society.